

BURSALI MEHMET TAHİR'İN AHLAK KİTAPLARIMIZ ADLI ESERİ

Mehmet Kasım ÖZGEN
Dr., Kayseri Güzel Sanatlar Lisesi
mehmetkozgen@hotmail.com

Kitabiyat bilgisiyle meşhur Bursalı Mehmet Efendi (1325/1909), ecdadımızın ahlak sahasındaki eserlerinin tespitine yönelik önemli bir çalışma yapmış ve bunu *Sırat-ı Mustekim* dergisinde makaleler halinde neşretmiştir. Gelen talepler üzerine kendisi de ilaveler yapmak suretiyle bunu küçük İstanbul'da tarihsiz olarak bir kitap halinde neşretmiştir. Bursalı'nın ifadeleri, ahlak felsefesiyle ilgili biri olmadığını hissettiriyor olsa da bu, eserinin önemini azaltmaz. Zira ecdadımızın gerek telif gerekse tercüme yoluyla oluşturduğu bu kültürel birikim, bu yazıda bir araya gelmiş ve alanla ilgili bir boşluğu doldurmaktadır. Esasen bu kitabın günümüz Türkçesine uyarlanması nereden de hala bu ihtiyacı karşılıyor olmasıdır. Burada uyarlama esnasında yaptığımız bir hususu belirtmek uygun olur. Ortalama bir okuyucu için anlaması zor olan terkip ve kelimeler bugünkü dilden karşılanmaya çalışılmış, mümkün mertebeye cümlenin yapısına dokunulmamıştır. Ehil olanların asıl metne başvuracağı düşünüldüğü için sadeleştirme yolu tercih edilmiştir.

AHLAK KİTAPLARIMIZ¹

Gerekli hususların ifademsinden sonra:

İsmi başlık edindiğim bu nâçiz makâle ile maksadım, ahlâk ilmine dâir faydalı ve muhtasar bazı maruzâtta bulunmak ve bilgi sever Osmanlıların her ilim ve fende olduğu gibi bu yararlı ilimle ilgili yazılara çok himmet buyurdıkları eserler hakkında bazı açıklamalarda bulunmaktır.

Akıl sahiplerince malumdur ki, ahlak ilmi, ilimlerin en güzelidir. Çünkü bu ilim, insanlığın üzerinde yükseldiği rahmet, şefkat, cömertlik, mürüvvet gibi ahlaki

¹ Yazar: Bursalı Mehmet Tahir B. Rifat, Bursa Mebusu.

Sırat-ı Mustekim dergisinde makale halinde neşrolunan bu naçiz eserin, küçük bir kitap şeklinde basılması ilim erbabı tarafından uygun görüldüğü için, birtakım ilaveler yapılarak basılması sağlanmıştır. Bursalı Mehmet Tahir bin Rifat

güzelliklerin maddi ve manevi faydalarından ve yine kötü ahlakın sonu olmayan mazarratlarından da bahsetmekte, hatta ilimlerin gayesi olarak telakki edilmektedir. Şu halde, bu ilmin yüksek değerini beyan etmek için, Müslüman musannifler içinde fazilet sahibi Osmanlı müellifleri de hikmetli sözleri ve güzel davranışları rehber ve beşeri saadet olan “en mükemmel insan” efendimiz hazretlerinin peygamberlik esere kavlen ve fiilen uyararak kurtuluş ve hidayet yolunun yolcusu olmuşlardır. Çünkü bugün bütün Müslümanların saygı gösterdiği hadis-i şerif kitaplarının herhangi birisi açılrsa “ahlaki güzellikleri tamamlamak için gönderildim” şeklinde konuşan peygamber efendimizin iyi ahlakının bahsettiği güzelliklerden ve yine, kötü ahlakın doğurduğu mahzurlardan bahseden bir çok hadis-i şeriflerine tesadüf olunur. Bu hadis-i şeriflerin her biri, ahlak ilmi yazmak isteyen, özellikle bir İslam müellifi için her zaman hikmet dolu sağlam bir esastır.

Beyrut alimlerinden Ahmet Bedran Efendi'nin ahlaka dair derlediği kırk hadisin anlamlarını şerh ve izah eden eser, marifet sahiplerinden Ahmet Ataullah Efendi adındaki bir zat tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir. *el-İşrak fi Mekarimi Ahlak* adında olan bu kıymetli eser, bu yolda vücuda gelen seçkin eserlerden biridir. “Damla, gölü gösterir” mısradakınca bu vadideki hadislerden bazıları muhtasar olarak buraya alındı.

- 1- Ahlakın güzelliklerini tamamlamak için gönderildim.
- 2- İlahi ahlak ile ahlaklanınız
- 3- Ahlakınızı güzelleştiriniz.
- 4- İyi ahlak, imanın kemalindedir
- 5- Ahlakı güzel olan, imanı güzel olandır.
- 6- Evvela mizana konacak olan şey, iyi ahlaktır.
- 7- İyi ahlak gibi hasep yoktur.
- 8- İyi ahlak uğurdur, kötü ahlak ise uğursuzluktur.
- 9- Kötü ahlak mağfiret olunmaz bir günahdır.
- 10- Saf hayır, iyi ahlaktır; vicdanda ıstırap ve kasvet hasıl eyleyen ve insanların ona vakıf olmasını kerih gördüğün şey, günah ve kabahattir.
- 11- Bana en sevgili olan ve kıyamet gününde bana en yakın olanlarınız ahlaki güzellikler ile muttasıf olanlar ile kendisinde sertlik ve haşinlik bulunmayan yumuşak yüzlü, yani mütevazı olanlardır. Onlar insanlar ile iyi geçinir ve kendisine insanların sevgisini celb ve davet eyler.
- 12- İki yüzlü olan kimse Allah katında vecih, yani makbul olmaz.
- 13- Suizandan son derecede kaçınınız; zira sözün en ziyade yanlış olanı zandır. Birbirinizin günahlarını araştırmayınız, ayıplarınızı incelemeyiniz. Satın alma maksadınız olmayan şeyin müşterisini ayartmak için değerini artırmayınız. Birbirinize haset, buğz ve düşmanlık etmeyiniz. Yalnızken kötü kelam söylemeyiniz. Ey Allah'ın kulları birbirinizle kardeş olunuz.
- 14- Mümin iyi ahlakıyla, namazlı ve oruçlunun derecesini idrak eder.

15- İyi ahlak, ateşin karı erittiği gibi, günahları eritir.

Bu sayfalara iftihar vesilesiyle dercedilen bu hadislerin mütalaasından, muhteşem bir bina olan İslamiyet'in, iyi ahlak üzerine kurulmuş olduğu güneşten daha açıktır. Bu takdirce, hadis-i şeriflerin mütalaasıyla meşgul olan müttteki bir mümin için, uzun uzadıya bablara ve fasıllara bölünmüş olan ve tahsili bir dereceye kadar zorlaştırılmış olan ahlak kitaplarını mütalaa etmektense, maksada kestirme yoldan gitmek için "camiulkelim" olan hadis-i şeriflere müracaat etmek, çeşitli bakımlardan kolaylık sağlar. İşte elde bu gibi mutluluk rehberi mevcut olduğu içindir ki, İslamın ilk yıllarında ve onu takip eden devirlerde öyle irice ahlak kitaplarının tertip ve tedvinine lüzum görülmeyip, dini emirler ve islami hükümler arasında karışık bir surette nakledilmiştir. Ahlakı güzelleştirme ve vicdanı arıtmaya hizmet etmesi için telif olunan İslami kitaplar arasında başta Hucetü'l-İslam İmam Gazali'nin *İhyau Ulum'u* olduğu halde hikmet dolu öğüt ve vaazlara dair yazılan kitapların konuları da esasen "yüksek ahlak ilmi" olduğu, sathi bir mütalaa ile belli olur. Ait olmakla övündüğüm Osmanlı kavminden ahlak ilmine dair fazilet sahibi alimlerin, görebildiğim seçkin eserlerinin isimleriyle telif zamanlarını ve diğer hususlarını Fransızların Bibliographié dedikleri ilm-i ahval-i kütüp kaidesine bağlı olarak naklettim. Artık adı geçen eserlerden derleme yapma, zamanın icap ve durumuna göre gerekli ilaveler kaydedilmesi şartıyla muhtelif derecelerde olmak üzere ahlak kitapları yazmak, mevcut mekteplerimizde ahlak ilmi tedrisiyle görevli fazilet ve himmet sahiplerinin lütuf ve himmetlerine bağlıdır. Başarı Allah'tandır.

Ahlak ilmine dair telif ve tercüme yoluyla bilgi sever Osmanlılar tarafından yazılan eserlerin bazılarına ait faydalı açıklamalar:

- 1- *Bahru'l-Hikem*: 850 tarihlerinde Tire'de vefat ederek pederi yanına defnolunan İbn Melezkade Mehmet Efendi'nin bir büyük cilt Türkçe eseridir ki, Sultan Murad Han-ı Sani hazretleri namına yazıldığı mukaddimesinden anlaşılmaktadır. Esasen ahlak ve mev'izadan bahis olan bu eser üç bab yüz fasıl üzere tertip edilmiş olup, matbu değildir.
- 2- *Ahlak-ı Cemali*: 791'de memleketi olan Aksaray'da vefat eden Osmanlı'nın muhteşem alimlerinden Şeyh Cemaleddin Mehmet Aksarayı'nın eseridir ki, Yıldırım Beyazıt Han hazretlerine takdim edilmiştir. Üç makale üzere tertip olunan bu eserin birinci makalesi bir şahsın kendisine taalluk eden ahlakından, ikinci makalesi ailesi hakkındaki ahlak ve tutumlardan, üçüncü makalesi de kamuya taalluk eden ahlakından bahisdir. Matbuu yoktur.
- 3- *Mevahibu'l- Hallak fi Meratibi'l-Ahlak*: 970'de Dersaadet'te vefat ederek Eyüp nişancısı denilen mahallede ihya edilmiş olan cami-i şerif haziresine defnolunan Tosyalı Koca Nişancı Celalzade Mustafa Paşa'nın Türkçe bir büyük cilt eseridir ki, mukaddimesi esma-i hüsnâ şerhiyle hatimesi salat-i rasul-i Kibriya ile haşiyelenmiş olup, orta yerindeki elli altı babda da iyi ahlaka ve faydalarına, kötü ahlak müfredatını ilgilendiren hallerden bahsolunmuştur.

- Sultan Süleyman-ı Kanuni hazretleri namına yazılan bu eser, adı geçen hakandan sonra gelen iki padişahın da görüşüne sunulduğundan *Enisu's-Selatin ve Celisu'l-Havakin* ismiyle de adlandırılır, matbu değildir.
- 4- *Ahlak-ı Aziziye*: 1068 de ikametgahı olan Bursa'da vefat ederek Deveciler mezarlığı denilen kabristana defnedilen fazıl edebiyatçılardan ve *Ravzatu'l-Ebrar* isimli tarihin de sahibi olan Şeyhulislam Karaçelebizade Abdulaziz Efendi'nin eseridir. Matbu değildir.
- 5- *Humayunname*: Hikmet-i ahlak ve felsefeden bahis olup, kıdemi ve birçok lisanın kelimeleri için kaynak olması dolayısıyla dillerin anası addedilen Hind-i kadim Sanskrit lisanı üzere yazılmış olan Hüseyin Vaiz tarafından *Envar-ı Süheyl* ismiyle Farişi diline naklolunan meşhur *Kelime ve Dimne*'nin Osmanlılarca meşhur olan ismidir. 905'de Bursa kadısı iken vefat ederek Emir Sultan civarına defnolunan fazıl münşilerden Filibeli Alaeddin Ali'nin meşhur ve matbu eseridir. Fakat eski tarz kitaplarımız üzere yazıldığından, mütalaası havassa münhasır gibidir. Sadeleştirildiği takdirde istifadesi çoğalacağı tabiidir. 1227 tarihinde Vidin valisi Hafız Ali Paşanın divan efendisi Şerif İbrahim Mahir Efendi tarafından sade bir üslup üzere tercüme edilen nüsha mevcut olup, matbu değildir.
- 6- *Ahlak-ı Ahmedî*: 1136 tarihinde Mısır mevleviyetinde iken vefat edeb fazıl şairlerden olan Osman zade Taib Ahmed Efendi'nin Türkçe eseridir. Mevlana Hüseyin Kaşif'in eserinden genişletme yoluyla meydana gelen bu eser Sultan Ahmed Han-ı Salis hazretlerine takdime edilmiştir. Matbudur.
- 7- *İsmaru'l-Esmar*: *Humayunnameden* telhis edilmiş bir eser olup Taib Ahmed Efendi'nindir. Matbu değildir.
- 8- *Telhisu'l-Hikem-Telhisun_Nesayih*: 1072 tarihinde Dersaadet'te vefat ederek Topkapı haricine defnolunan Mesnevi şarihi Sarı Abdullah Efendi'nin *Nasihatu'l-Muluk*'undan telhis edilen bu eser Taib Ahmed Efendi tarafından meydana getirilerek Sultan Mehmet Han-ı Rabi hazretlerine takdim edilmiştir. Matbudur.
- 9- *Miratu'l-Ahlak ve Mirkatu'l-Eşvak*: 1006 tarihinde Sivas'da vefat eden Halvetiyye tarikatı pirlerinden Şeyh Şemseddin Sivasî'nin Türkçe manzum eseridir ki, yirmi bab üzere tertip olunan bu eserin yarısı iyi ahlak, diğer yarısı da kötü ahlak olup, matbu değildir.
- 10- *Miratu'l-Ahlak*: 1050 tarihinde Dersaadet'te vefat ederek Şeyhzade Cami-i şerif haziresine defnedilen İstanbul kadısı Bostanzade Yahya Efendi'nin yalnız iyi ahlakın beyanıyla iktifa edildiği, Türkçe yirmi bab üzere tertip olunan mesnevi bir eserdir ki Sultan Ahmed Han-ı Evvel'e takdim edilmiştir. Matbu değildir.
- 11- *Tercüme-i Ahlak-ı Muhsini*: Eserin aslı kırk bab üzere tertip edilmiş olup Farsçadır. Hüseyin Kaşif Herevi tarafından Hüseyin Baykarazade Mirza Muhsin namına yazılmıştır. 971 tarihinde Dersaadet'te vefat ederek Tophane civarında olan Deftardar cami haziresine defnedilen *Tarih-i Heşt Behişt* sahibi

Mevlana İdris-i Bitlisi zade Defterdar Ebul Fadl Mehmet Efendi tarafından tercüme edilmiştir. Matbu değildir.

- 12- *Tercüme-i Ahlak-ı Muhsini*: Arifler sevgilisi, fazıl Osmanlı şairlerinden, rubaiyat hususunda Osmanlılarca İran şairlerinden Ömer Hayyam makamında olan ve 1040 tarihinde Dersaadet'te vefat ederek sofular çarşısı yakınındaki mektep sahasına defnedilen Azmizade Haleti Mustafa Efendi'nin kendi tercümesine verdiği isimdir ki, bu da aslı gibi kırk bab üzere tertip edilmiş. Bu tercüme de icabına göre ilaveler ve tenkitler vardır. Matlaı şudur: *Minnet Allah'a kim odur hallak*

Hüsn-ü halkıyla eyleyüp terkim

Halk eduptur mekarim-i ahlak

Kıldı insanı ahsen-i takvim

- 13- *Mekarim-i Ahlak*: Zikri geçen Haleti Mustafa Efendi'nin pederi olup 990 tarihinde Dersaadet'te vefat ederek fazıl edebiyatçılardan olan Azmi Efendi'nin eseridir. Matbu değildir.

- 14- *Ahlak-ı Nevali/Ferahname*: 1002 Manisa'da vefat eden fazıl şairlerden Akhisari Nevali Nasuh Efendi'nin eseridir ki, Sultan Mehmet Han-ı Salis'in şeyhzadeliği günlerinde Manisa'da muallimi iken telif edilmiştir. Bu eser esasen meşhur hakim Aristo'nun *Kitabu'r- Riyase ve's-Siyase* isimindeki kitabının icabına göre mahv ve isbat ve icabına göre genişletme yoluyla tercümesinden ibaret olup onaltı bab ve bir tekmile üzere tertip edilmiştir.

- 15- *Tercüme-i Kimya-yı Saadet*: Eserin metni 505'de vefat eden Hücetu'l-İslam İmam Gazali'nin hikmet, ahlak ve mevzadan bahseden Farişi eseridir ki, zikri geçen Nevali Nasuh efendi tarafından tercüme olunmuştur. Eserin metni, bilgi sever Osmanlılardan *Sihah-ı Cevheri* mütercimi Vankulu Mehmet Efendi ile Sarı Abdullah Efendi ahfadından Lalizade Abdülbaki Efendi taraflarından tercüme olunmuştur. *Keşfü'z-Zunun'da* meşhur şair Necati ile Sehabi taraflarından tercüme olduğu belirtilmişse de bu tercüme tarafımdan görülmemiştir. Tercümelerin cümlesi matbu değildir. Yalnız iki faslın tercüme matbudur ki, birincinin mütercimi açıklanmış değildir. İkinci tercüme beşinci faslın tercümesidir ki, *İksir-i Devlet* namıyla olup Nergisi Efendi tarafından tercüme edilen bu eser 1288'de tabolunmuştur. Eserin metni sonraları Hindistan'da tabolundu.

- 16- *Şerh-i Ahlak-ı Adudiyye*: Eserin metni 756'da irtihal eden Allame Adud'undur. Osmanlı alimlerinden olup 961'de Dersaadet'te vefat ederek Fatih civarında Aşık Paşa mahallesinde defnedilen *Şakaik-ı Numaniyye* sahibi Taşköprüzade Ahmet Efendi ile 1113 tarihinde Mekke-i Mükerrreme'de irtihal ederek civar-ı hazret-i Haticete'l-Kübra'ya defnolunan Müneccimbaşı namıyla maruf olan fazıl Mevleviyye şeyhlerinden *Sahaifu'l-Ahbar ve Camiu'd-Düvel* sahibi Selanikli Ahmet Dede Efendi tarafından şerh olunmuştur ki her ikisi de matbu değildir.

- 17- *Ahlu's-Saltanat*: 1004 tarihinde Dersaadet'te vefat ederek Kurşunlu

- Türbe'ye defnolunan alim ve şair Tosyalı Küçük Mustafa Çelebinin faydalı ve muhtasar Türkçe yazdığı eserdir ki, matbu değildir.
- 18- *Riyazu'n- Nasihin*: Dokuzuncu hicri asırda fazıl Osmanlı şeyhlerinden Şeyh Abdulmecid bin Nasuh Halveti'nin eseri olup matbu değildir.
- 19- *Şerefu'l-İnsan*: 978'de Bursa'da vefat ederek hisar dahilinde Ortapazar'daki cediti Nakkaş Ali'nin mescit haziresine defnedilen meşhur Osmanlı şairlerinden Bursalı Lamii Mahmut Çelebi'nin Türkçe yazdığı eserdir ki, matbu değildir.
- 20- *Tercüme-i Zahiretü'l-Muluk*: Eserin metni 786'da vefat eden Seyyid Ali Hemedani tarafından Farsça olmak üzere yazıldı. 969 tarihinde vefat ederek Kasımpaşa'da bina eylediği mescit haziresine defnolunan eski fazıl ediplerden Gelibolulu Sururi Mustafa Efendi tarafından tercüme olunmuştur. On bab üzere tertip edilmiş olan bu eser de matbu değildir.
- 21- *Kavaidu'l-Mecalis ve Adabu'l-Mecalis*: Hayat hikayesi ve eserlerin isimleri *Muvahhirin-i Osmaniyyeden Ali ve Katip Çelebi* unvanlı i naçiz risalemde yazılı olan Ali'nin eserlerindedir ki gerekli izahat adı geçen risalede vardır.
- 22- *Enisu'l-Kulub*: Keza²
- 23- *Sad Kissa*: keza
- 24- *Sad Hisse*: keza
- 25- *Hulasa-i Ahval der Letafet Mevaiz-i Sahihul Meal*: keza
- 26- *Mehasinu'l- Edeb: Minhacu'l-Muluk ila Edebi Suhbeti'l-Muluk*'un genişleterek tercümesidir. Keza
- 27- *Bahrün Nesayih*: Keza
- 28- *En-nefsu'l-Camiha ile'l-A'mali's-Saliha*: 918 tarihinde vefat ederek Bursa'daki ulu ecdaddan Sultan Orhan Gazi türbe-i şerifesine defnedilen Şehzade Korkut'undur, matbu değildir.
- 29- *Mir'atu'l-Muluk*: 1033 tarihinde Hizargrad'da irtihal ederek İbrahim paşa Camii haziresine defnedilen Osmanlı alimlerinden Ahmet bin Hüsamettin Sirozi'nin Türkçe eseri olup ilk kısmı ahlak, ikinci kısmı da mevizadan bahisdir. Matbu değildir.
- 30- *Pendname*: (Manzum) 929'da memleketi olan Geyve'de vefat eden Osmanlı şairlerinden Güvahi'nin 1891 beyti cami manzum eseridir, matbu değildir.
- 31- *Pendname*: (Manzum) 1204'de Dersaadet'te vefat ederek Ayasofya civarında kütüphane sahasında medfun olan sahaflar Şeyhizade Kazasker Mehmet Esat Efendi'nin eseri olup matbudur.
- 32- *Pendname*: (Manzum) 1188 tarihinde vefat eden Gülşeniyye şeyhlernden ve alimlerinden Şeyh İbrahim Nazîra'nın olup gayr-ı matbudur.
- 33- *Pendname*: (Manzum) 1210 tarihinde Rusçuk'ta vefat eden Esadiye şeyhlerinden ve şairlerinden Zarifi Ömer Efendi'nindir. Altmış küsur sayfadan ibaret olan bu eser, 1271 tarihinde Dersaadet'te tabolunmuştur.
- 34- *Hayriye*: (Manzum) 1124'de Dersaadet'te vefat ederek Üsküdar'da Karaca

² Aynı şekilde anlamında olup, yazdığı risaleye atıfta bulunmaktadır.

Ahmet civarında miskinler ikametgahı yakınına defn olunan meşhur şair Urfalı Nabi Yusuf Efendi'nin olup matbudur. Bu esere Osmanlı şairlerinden Remzi'nin naziresi vardır.

- 35- *Tercüme-i Pend-i Attar*: (Manzum) Manzum metin 627'de şehid olarak irtihal eden arif-i cenab-ı perverdîkar Şeyh Feriduddin Attar'ın meşhur eseridir ki onuncu hicri asır şairlerinden Edirneli Emri'nin manzum tercümesidir, matbudur. Pend-i Attar'ın Ma Hadar ismindeki muhtasar mensur şerhiyle Şeyh İsmail Hakkı'nın mufassal şerhleri de matbudur.
- 36- *Latife*: (Manzum) 1214'de Dersaadet'te irtihal ederek Edirne Kapısı haricinde Topçulardaki dergaha defnolunan şair Sünbülzade Vehbi Efendi'nin olup matbudur.
- 37- *Tercüme-i Nehcü's-Süluk*: Eserin metni 563'de vefat eden Şeyh Ebu'n-Necib Sühreverdi'nindir. 1203'de Dersaadet'te irtihal eden Gelibolu civarındaki Keşanlı Nahifi Mehmet Efendi tarafından tercüme olunmuştur. Matbudur.
- 38- *Şerhu Nevabi'l-Kelim*: Eserin metni 538 tarihinde vefat eden Allame Zemahşeri'nindir. 1000 tarihinde Medine-i Münevvere'de vefat eden fudala-yı fazıl ediplerden Akhisari Mehmet Bedrettin Münşi tarafından şerh olunmuştur. Gayr-ı matbudur. Bu eser, zamanımızın fazıl alimlerinden olup, 1319'da vefat ederek Fatih'e defnolunan eski Mardin müftüsü Yusuf Sıdkı Efendi tarafından *Mehasinu'l-Hisam* namıyla şerh olunduğu gibi zamanımızdan Ali Nazîma Bey tarafından da tercüme olunmuştur ki her ikisi de matbudur.
- 39- *Tercüme-i Tibru Mesbuk*: Eserin metni İmam Gazali'nindir. 1021'de Larende müftüsü iken vefat eden fazıl şairlerden Mehmet Vücuti ile 979'da Üsküp'de vefat eden meşhur eski ediplerden Aşık Çelebi taraflarından tercüme edilmiştir. Eserin metni matbu ise de tercümeleri matbu değildir.
- 40- *Tercüme-i Tuhfe-i Mahmud-u Muhteşem*: Eserin metni 875'de vefat eden Musannifek namıyla maruf Mevlana Ali el-Bistami'nin olup vezirlerden Mahmut Paşa namına telif olunmuştur. 1112 tarihinde Dersaadet'te irtihal eden Şabanzade Mehmet Efendi tarafından tercüme olunarak sonraları tab olunmuştur ki on bab üzere tertip edilmiştir.
- 41- *Nasayihu'l-Vüzera ve'Ümera*: 1129 tarihinde Kavala'da vefat eden Defteri Mehmet Efendi/Bakkalzade Sarı Mehmet Paşa'nın eseridir ki matbu değildir. Bir nüshası Dersaadet'te Esad Efendi kütüphanesinde vardır.
- 42- *İlm-i Ahlak*: 932'de Dersaadet'te vefat eden Şeyhulislam Zenbilli Ali Efendi'nin eseridir. Sultan Bayezit Sani'ye hediye edilmiştir. Matbu değildir.
- 43- *Nasayihu'l-Muluk*: 1115'de Edirne'de vefat eden Şeyhulislam Feyzullah Efendi'nin eseridir ki matbu değildir.
- 44- *Mebaliğu'l-Hikem/Tercüme-i Nasayih Hâce Abdullah Ensari-i Herevi*: 1175'de Bursa'da vefat eden şair-i meşhur Nevres-i Kadim tarafından lisan-ı Farisiden tercüme olunan bu eser 1304'de Dersaadet'te tab olunmuştur. Tercümenin ismi, tercüme tarihini göstermektedir.
- 45- *İnsanname*: Gülşeniyye şeyhlerinden olup 1188'de vefat eden Edirneli Şeyh

İbrahim Nazîra Efendi'nin eseridir ki, matbu değildir.

- 46- *Acaibu'l-Meâsir ve Garaibu'n-Nevadir*: 1018 küsur tarihlerinde vefat eden Süheyli Ahmet Efendi'nin eseri olup, sadece Nevadir-i Süheyli ismiyle müsemmadır, matbudur.
- 47- *El-Hikemu'l-Münderica*: 1042 tarihinde Dersaadet'te vefat eyleyen, Mevleviyyenin büyük şeyhlerinden Mesnevi şarihi Şeyh İsmail Ankaravi'nin Kaside-i Münferice şerhi olup matbudur.
- 48- *Mir'atu'l-Ukela*: 1228 tarihinde Dersaadet'te vefat eden Osmanlı tarihçilerinden Nihali İbrahim Efendi'nin eseri olup gayr-ı matbudur.
- 49- *Manzume-i Gencine-i Raz*: 990 tarihlerinde Bosna kıtasında İzverina yakınında Luzinçe'de vefat eden meşhur şair Yahya Bey'in eseri olup matbudur. Onuncu hicri asır şairlerinden Nuri Aksarayı'nın ikibin beyitli bir zeyli vardır.
- 50- *Riyazu'l-Müminin*: 1169'de Dersaadet'te vefat ederek Edirne kapısı dışarısında meşhur şair Bakî Efendi yakınında defnolunan Osmanlı tarihçilerinden Seyyid Rıza Kefevî'nin Bursa niyabetinde iken yazdığı eseri olup gayr-ı matbudur.
- 51- *Ravzatu'l-Hikem fi ahlaki'l-Ümem*: 1216 tarihinde Dersaadet'te vefat ederek Üsküdar'da Nuh Koyusuna defnedilen Edip Efendi'nin eseri olup matbu değildir. 15 makale ve bir hatime üzerine müretteptir.
- 52- *Tercüme-i Silvanu'l-Muta' fi Üdvani't-Tiba'*: Eserin metni 598'de irtihal eden Arap fazıllarından İbn Zafer Mekki'nin olup 1168'de Bursa'da vefat eyleyen Kara Halilzade Şeyhulislam Mehmet Sait efendi tarafından tercüme olunmuştur. Matbudur.
- 53- *Hamse-i Atai*: 1044 tarihinde Dersaadet'te vefat ederek pederi Nev'i Efendi yanına defnolunan fazıl şair ve tarihçilerden Ataullah Efendi'nin eseridir ki Sübhetu'l-Efkar, Nefhatu'l-Ezkar, Hilyetu'l-Efkar, Alemnüma, Heftihevan unvanlarıyla beş parçadan ibarettir.
- 54- *İlmu'l-Ahlak*: 1161'de Dersaadet'te irtihal eden fazıllardan Merzifoni Abdurrahman Eşref Efendi'nin eseridir ki, ahlak ve ilginç hikayelerden bahistir. Matbu değildir.
- 55- *İbretnüma*: Zikri geçen Lamii Çelebi'nin ahlaki mesnevi eseridir ki, matbudur.
- 56- *Sırru'l-Esrar*: Matbu olmayan bu eser, Aristo'nun büyük İskender'e Yunanca yazıp bilahare Arapçaya tercüme edilen *Tesisu's-Siyase fi Tedbiri's-Riyase* isimindeki eserin dördüncü makalesinin tercümesidir. Mütercimi İstanbullu Gevrekzade Hasan Efendidir. Mütercim 1261 tarihinde Dersaadet'te vefat ederek Eyüb'e defnedilmiştir.
- 57- *Emsalu'l-Lukman fi Tehzibi'l-Ezhan*: Marifet erbabından İskender Efendi tarafından cem ve tertip edilen bu eser Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca bir yerde olmak üzere 1292 tarihinde Dersaadet'te tab olunmuştur.
- 58- *Ahlak-ı Alai*: Fazıl Osmanlı ediplerinden 979'da Edirne'de vefat eden Kınalızade Alaaddin Ali Çelebi'nin meşhur eseridir ki, 1284'de Mısır'da tab olunmuştur. İlm-i ahlaka dair eser yazan bilgi sever Osmanlıların hemen

- hepsine kaynak olan bu kıymetli eserin ibaresi sadeleştirilmekle beraber zamanımıza göre gerekli ilaveler de dercedildiği takdirde en mükemmel bir ahlaki eser olacağı izahtan varestedir.
- 59- *Camiu'n-Nesayih*: Onuncu hicri asrın alim ve şairlerinden Kudüs'te medfun Huseyni tarafından Türkçe yazılan manzum bir büyük eserdir.
- 60- *Garibname veya Mearifname*: 733 tarihinde Kırşehir'de irtihal eden arif şeyhlerden Aşık Paşa/Beşe hazretlerinin ahlak ve tasavvuftan bahseden mesnevi tarzında manzum büyük eseridir ki, yirmi dört bin mısraa yakın olup on bab üzere ve her bab da onar fasıl üzere tertip edilmiştir. Matbu değildir.
- 61- *İlm-i Ahlak* : Fazıl Osmanlı tabiplerinden 1197 tarihinde İstanköy adasında vefat eden Hekimbaşı Abdulaziz Efendi'nin eseri olup matbu değildir.
- 62- *Mürşidu'l-İbad*: Osmanlıların matematik alimlerinden 696'da vefat eden Konyalı Abdullah bin Şükri'nin olup ahlak ve tasavvuftan bahistir. Matbu değildir.
- 63- *Münebbihu'r-Rakidin*: 976'da yazılmış bir nüshası Manastır kütüphanesinde mevcut olan büyük bir cilt ve açık bir Türkçe üzere tertip edilen bu mensur eser, 836'da vefat eden İznikli Musa bin Hacı Hüseyin tarafından telif edilmiştir. Göz, kulak, el, karın, tenasül aleti, ayak gibi bedeni uzuvlardan sadır olan hayır ve şerlerden bahis olup istifadesi gereklidir.
- 64- *Cevahiru'l-Mevaiz ve'l-Asar ve zevahiru'n-Nesahih ve'l- Asar*: 946 tarihinde irtihal eden Mehmet bin Necip Karahisari'nin eseri olup Türkçe dört bab üzere tertip edilmiştir.
- 65- *Hulasatu'n-Nesayih li Erbabı'l-Mesalih*: İstanbullu Katip Ahmet Efendi Zade Ali Efendi tarafından telif olunmuştur.
- 66- *Rişte-i Cevahir*: Mevleviyyenin bilgi sever şeyhlerinden olup 1162 tarihinde vefat ederek Dersaadet'teki Yenikapı Mevlevihanesine defnedilen Yusuf Nesip Dedenin eseridir ki, ismi telif tarihini açıklar. Mezkur eser esasen İmam Ali'nin nasihat ve sözlerinin tercümesidir, matbudur.
- 67- *Zübdetu'n-Nesayih li Erbabı'l-Mesalih*: 1005 tarihinde Sana valisi olan Hasan Paşa namına Osmanlı alimlerinden Cafer Efendi tarafından telif edilmiştir.
- 68- *Mahsul-u Âli*: İmam Ali'nin hikmetlerinin ve sözlerinin şerhi olup fazıl Mustafa Vehbi efendi tarafından telif edilmiştir, matbudur.
- 69- *Camiu'n-Nesayih*: Osmanlı şairlerinden 930'da vefat eden Revani tarafından telif edilmiştir, matbu değildir. Revani'nin ismi İlyas Çelebi olup Yavuz Sultan Selim'in nedimlerindenidir. İstanbul'da Kırk Çeşme civarında bina ettiği mescit haziresine defnedilmiştir.
- 70- *Bustan-ı Kuds ve Gülistan-ı Üns*: 1070 tarihinde Mısır'da irtihal eden Osmanlı'nın büyük alimlerinden Nuh bin Mustafa tarafından telif edilmiş olup, matbu değildir.³
- 71- *Tedbir-i İksir*: 971'de vefat eden Osmanlı şair ve alimlerinden Hüsamettin Semayî'nin eseri olup İmam Gazalî'nin ahlak ve tasavvuftan bahis Farsça

³) "1000 sene-i hicriyede telif olunmuştur." şeklinde düzeltme kaydı vardır.

- dilindeki *Kimya-yı Saadet'inin* tercümesidir, matbu değildir.
- 72- *Rahipname*: 1221'de vefat ederek Eyüp'te Mihrişah Valide sultan Mektebi haziresine defnedilen Osmanlı tarihçilerinden Bağdadi Vasıf Ahmet Efendi'nin Arapça'dan tercüme ettiği ahlak risalesidir. Matbu değildir.
- 73- *Hayal-i Behcet Abad*: 1175'de Dersaadet'te vefat ederek Eyüp Sultan yakınındaki Siyavuş Paşa türbesi yakınına defnedilen meşhur Osmanlı şairlerinden Şeyhulislam Akhisari Vassaf Abdullah Efendi'nin binbeşyüz beyti içeren nasihat ve hikmetli sözleri bir araya getiren mesnevisidir.
- 74- *Şerh-i Gülistan*: 1005'de Dersaadet'te vefat ederek Aksaray'da Yusuf Paşa Cami haziresine defnedilen Bosnalı Sûdi Efendi'nin eseri olup matbudur.
- 75- *Şerh-i Gülistan*: 976'da Dersaadet'te vefat ederek Kasımpaşa'daki mescidi haziresine defnedilen fazıl ediplerden Gelibolulu Mustafa Sururi Efendi'nin eseri olup, matbudur.
- 76- *Tercüme-i Gülistan*: 1166'da Dersaadet'te vefat ederek Sultan Selim-i Evvel civarında ihya gerdeleri olan camii şerif haziresine defnedilen Şeyhulislam Mehmet Esat Efendi'nin eseridir. Matbudur.
- 77- *Nazîra-i Etvaku'z-Zeheb*: geçen Mehmet Esat Efendi'nin eseri olup, matbu değildir.
- 78- *Şerh-i Divan-ı Ali*: 1202'de Dersaadet'te vefat ederek Zeyrek civarında Soğuk Kuyu medresesi yakınında defnedilen alim şeyhlerden Müstekimzade Süleyman Sadettin Efendi'nin eseri olup, matbudur.
- 79- *Şerh-i Baharistan*: 1252'de Dersaadet'te vefat ederek Eyüb civarına defnedilen Şükrü Şakir Efendi'nin eseri olup, matbudur. Bu eser, Hızır bin Mustafa Erzincani tarafından da şerh olunmuşsa da matbu değildir.
- 80- *Şerh-i Bostan*: 1232'de Dersaadet'te vefat ederek Vefa'ya defnedilen Perzerinli Şem'i efendi tarafından telif edilmiş olup, matbu değildir. Bu zatın *Gülistan* ve *Pend-i Attar* şerhleri de bu vadiye yazılan eserlerdendir.
- 81- *İbretname*: 1091'de vatanı olan Bursa'da vefat ederek Üç Kuzular türbesine defnedilen Halvetiyye şeyhlerinden Muhyiddin Efendi'nin eseri olup, matbu değildir.
- 82- *Şehadetname*: 1037 tarihinde Üsküp'te vefat eden meşhur münşi Veysi Efendi'nin eseri olup matbudur.
- 83- *Tercüme-i Mustazraf*: 1264 tarihinde Dersaadet'te vefat ederek Yerebatan mahallesindeki kütüphanesi yanına defnedilen Sahhaflar Şeyhizade Esat Efendi'nin eseri olup matbudur. Bu tercüme esasen Etmekçizade Ahmet efendi tarafından yapılmışsa da Esat Efendi tarafından açıklamalar ve genişletmeler yapılmıştır.
- 84- (84 numara yazılmamıştır. Muhtemelen dizgi hatası vardır.)
- 85- *Tacu'l-Edeb*: Ali bin Hüseyin Amasi tarafından 1097'de telif olunmuş Türkçe meşhur bir eserdir. Bir nüshası Manisa'da Müslim Medresesi kütüphanesinde vardır.
- 86- *Daru'n-Nasayih*: 1186'da vatanı olan Hadim'de irtihal eden büyük alimlerden

- Hadimi Mehmet Efendi tarafından telif edilmiş Arapça bir eserdir.
- 87- *Edebnâme*: (Manzum) 1057 tarihinde nazmedilmiş Türkçe bir eserdir. Bir nüshası Manisa'da Çaşnigir kütüphanesinde mevcuttur.
- 88- *Nesru'l-Lâi* : (Manzum) İmam Ali'nin bazı sözlerinin nazmen tercümesidir. Nâzım ve mütercimi 990 tarihinde Kızıldeniz'de boğularak vefat eden Kastamonulu Latifi'dir. Matbu değildir.
- 89- *Gülşen-i Bend*: (Manzum)1120 tarihinde Mustafa Efendi isminde bir zat tarafından nazmedilmiştir. Bir nüshası Akhisar kütüphanesinde mevcuttur.
- 90- *Lübbü Lübbi'l-Hikme*: Türkçe mensur ahlaki bir eser olup Sultan Süleyman Sani vezirlerinden Abdurrahman Paşa divan efendisi Hüseyin Razi bin Muhammed Amidi'nin eseridir.
- 91- *Gülşen-i Niyaz*: (Manzum) Şeyhulislam Kara Çelebizade Abdulaziz Efendi'nindir. Matbu değildir.
- 92- *Şerh-i Gülistan*: Arapça olup Şir'atü'l-İslam şarihi Seyyid Alizade Yakup Efendi tarafından telif edilmiştir. Matbu değildir.
- 93- *Şerh-i Gülistan*: Türkçe olup Hüseyin Kefevi tarafından telif olunmuştur. Matbu değildir.
- 94- *Tercüme-i Gülistan*: İzzet ve Saib Efendiler tarafından telif edilmiş bir kitap olup, matbudur.
- 95- *Cevahir-i Mültekita*: 1286'da Dersaadet'te vefat ederek Bostan iskelesinde medfun olan fazıl ve ediplerden Lebib Efendi tarafından telif edilmiştir ve matbudur.
- 96- *Mesnevi-yi Şerif Şerhleri*: Ankaravi Sarı Abdullah, İsmail Hakkı, Yusufzade taraflarından yazılmış olup, matbudur.
- 97- *Mesnevi-yi Şerif Şerhleri*: Sururi-yi Kadim, Şem'i Sudi efendiler tarafından yazılmış olup matbu değildir.
- 98- *Tercüme-i Manzume-i Mesnevi-yi Şerif*: Nahifi Efendi tarafından tahrir olunup matbudur.
- 99- *Lübbü'n-Nesayih*: Manzum (Halil),
- 100- *Dürrer-i Mültekita*: *Cevahir-u Mültekita*'nın zeyli olup Giridi Mustafa Nuri Efendi tarafından telif olunan bu eser 1288'de münteşir Terakki gazetesinde tefrika suretiyle neşrolunmuştur.
- 101- *Tuhfetu'l-İhvan*: (Manzum) Sultan Ahmet bin Mehmet muasırı olan İntizami-i Bosnavi tarafından telif olunup ilk kısımda ahlaktan ikinci kısımda Nemçe seferinden bahisdir.
- 102- *Miftahu'l-Felah*: 1134'de vefat ederek Ok Meydanı Kabristanına defnedilen Şehri Süleyman Fadıl Efendi'nin eseri olup tarikat-ı Muhammediyyenin ahlaki bahislerinden oluşmaktadır. Matbu değildir.
- 103- *Şifau'l-Mümin*: Sultan Mehmet bin İbrahim muasırı olan Minkari Ali Halifenin mensur eseri olup üç bab üzere tertip edilmiştir. Bitişi 1068'dedir. Matbu değildir.

- 104- *Hediyetu'l- Mühtedin*⁴: 1144'de irtihal eden Kırk Kiliseli Salih bin Derviş Ali Efendi'nin eseridir. Matbu değildir.
- 105- *Tercüme-i Kabusname*: Kuhistan meliklerinden Keykavus bin İskender bin Kabus'un mahdumuna yazdığı Farsça mensur nasihat namesi olup evvela Sultan Murat Sani emriyle nedimlerden Mercimek Ahmet bin İlyas tarafından sonra da 1148'de vefat eden Nazmizade Murtaza Efendi tarafından tercüme olunmuştur. 44 bab üzere tertip edilen bu kıymetli eser, matbu değildir.
- 106- *Kıstasu'd-Devaran ve Mir'atu'l- Cinan fi Muhaverati'l-İnsan Maa'l-Hayavan*: Mehmet Halis bin Ahmet Tosyevi'nin eseri olup matbu değildir. Bir nüshası Esad Efendi kütüphanesinde vardır.
- 107- *Gülşen-i İrfan*: Mevlevi şair ve ariflerinden İlbasanlı Derviş Osman Efendi'nin eseri olup on cüz miktarında olan bu eser matbu değildir. Eserin sahibi, 1055'de vefat ederek Galata Mevlevihanesine defnedildi.
- 108- *Şerh-i Gülistan*: 1213'de vefat ederek Kilisli Ruhi Mustafa Efendi tarafından yazılan şerhidir ki matbu değildir.

Zamanımız marifet sahipleri taraflarından ahlaka dair yazılan matbu eserler:

- 1- *Marifetu'l- Ahlak*: *Ahlak-ı Adudiyye*'nin tercümesidir ki, Meclis-i Mearif azalarından Mehmet Emin İstanbuli'nin olup 1282'de tab olunmuştur.
- 2- *Mehasinu'l-Ahlak*: Giridi Ahmet Muhtar Efendi.
- 3- *Nesayihu'ş-Şübban*: Şirvani merhum Ahmet Hamdi Efendi
- 4- *Burhan-ı Hakikat*: Murhum Mustafa Şevket paşa.
- 5- *İlm-i Ahlak*: Abdurrahman Şeref Efendi.
- 6- *Ahlak-ı Hamide*: Mehmet Sait Efendi.
- 7- *Nuhbetu'l-Fedail*: Sadreddin Şükri Efendi.
- 8- *Ravzatu'l-Ahlak*: Rasih ve Şihab Beyler.
- 9- *Mi'yar-ı Uhuvvet*: M: Zühdi Bey.
- 10- *Ahlak Müderrisi*: Mehmet Hayri ve Mustafa Hayrullah beyler.
- 11- *Terbiyetu'l-Ezhan*: Osman Hayri Efendi
- 12- *Esasu'l-Ahlak*: Hilmizade İbrahim Rifat Efendi.
- 13- *Zübdetu'l-Ahlak*: Hayrullah Bey.
- 14- *Tercümetu'l-İşrak fi Mekarimi'l-Ahlak*: Ahmet Bedran Efendi-Ahmet Ataullah Efendi.
- 15- *Hıfz-ı Sihat-i Ahlak veyahut Fezleke-i Tıbb-ı Ruhani*: Mehmet Reşit bey.
- 16- *Mi'yar-ı Hüsn-i Ahlak*: İmam Gazali- Hüsnü Tevfik Bey.
- 17- *Mizan-ı Ülfet*: İmam Gazali- Abdullah Hüseyin Bey.
- 18- *Mısbahu'n-Necah*: İmam Gazali- Abdulah Hüseyin Bey.
- 19- *Oku- Yeni Risale-i Ahlak*: Ali Nazima Bey.
- 20- *Saadet-i Dünya- Ahlak-ı Hamide*: Merhum Abidin Paşa.
- 21- *Risale-i Ahlak*: Merhum Rifat Paşa.
- 22- *Tasvir-i Ahlak*: Merhum Ahmet Rifat Efendi.

⁴ Hediyetu'l-Mühtedin olması muhtemeldir. Dizgi hatası var gibi.

- 23- *Bergüzar*: Merhum Ahmet Rifat efendi.
- 24- *Behcetü'l-Ahlak*: Behcet Bey.
- 25- *Ahlak-ı Hamidi*: Tabib Miralay merhum Hüseyin Remzi Bey.
- 26- *Hikmet-i Ahlak*: Merhum Ali Ferruh Bey.
- 27- *Tercüme-i Nesayih*: Merhum Ali Fethi Efendi.
- 28- *Güzel Sözler*: Ziver Bey.
- 29- *Çocuklara Talim-i Fedail*: Ali İrfan Bey.
- 30- *Feyz-u Yerdan*: İbn Verdi'nin Nasihatü'l-İhvan ismindeki kasidenin tercümesi. Mütercimi Hacı zihni Efendi.
- 31- *Şerh-i Etvaku'z-Zeheb*: Şarih ve mütercimi Hacı Zihni efendi. Eserin metni Allame Zemahşeri'nindir.
- 32- *Miratu'l-Ahlak*: Hilmi Bey.
- 33- *Mikyasu'l-Ahlak*: Mustafa Zihni paşa.
- 34- *Felsefetu'l-Ahlak*: Hasan Hüsni Toyrani.
- 35- *Fedail-i Ahlakiye ve Kemalât-ı İlmiye*: Sait Bey.
- 36- *Rehber-i Necat*: Abdullah Halis Efendi.
- 37- *Küşûr-u Deveran*: Merhum Sami paşa.
- 38- *Feridun*: Hüseyin Hıfzı Bey.
- 39- *Ma'kes-i Fazilet*: Mehmet Sait efendi.
- 40- *Mekteb-i Edeb*: Merhum muallim Naci Efendi.
- 41- *Fedail-i Ahlak*: Rifat Efendi.
- 42- *Ahlak-ı Nazari*: Rifat Efendi.
- 43- *Mebadi-i Hikmet-i Edebiye*: İsmail Hakkı Bey.
- 44- *Büyük Çocuklar*: Ali Ulvi Bey.
- 45- *Usul-u Talim-u Terbiye*: Aişe Sıddika hanım.
- 46- *Hıfz-ı Sıhhat-i Ahlak*: Mehmet Reşit Bey.
- 47- *Hıfz-ı Sıhhat-i Dimag*: Abdullah Cevdet Bey.
- 48- *Siracu'l-Hidaye*: Ahmet Muhyiddin Bey.
- 49- *İlm-i Ahlak*: İmam Gazali- Ömer Adil Bey.
- 50- *İlm-i Ruh*: Merhum Hoca Tahsin Efendi.
- 51- *Ruh*: Merhum Sırrı Paşa.
- 52- *Vezaif-i Ahlak*: Merhum Mustafa Hakkı Paşa.
- 53- *Ferid*: Necib Asım Bey.
- 54- *Rehber-i Ahlak*: Ali İrfan Bey.
- 55- *Süllem-i Rifat*: Manastırlı merhum Rifat Bey.
- 56- *Es'ile ve Ecvibe-i Hikmet*: Filibeli merhum Hüseyin Vasfi Efendi.
- 57- *Hikemiyyat-ı İslamiyye*: Gülistan'dan çeviri, Şeyh Vasfi Efendi, mütercim.
- 58- *Terbiye-i Nisvan*: Ragıp Bey.
- 59- *Fenni ve Ahlaki Mektuplar*: Nazım Bey.
- 60- *Nezaket*: Hüseyin Hüsnu Bey.
- 61- *Rehber-i Tedris u Terbiye*: Musa kazım Bey.
- 62- *Nesayih-ı İhvan*: Mehmet Efendi.

- 63- *Emsile-i Ahlak*: Zeki Bey.
- 64- *Nevadir-i Nefise*: Trabzonlu İbrahim Cudi Efendi.
- 65- *Medhal-i Terbiye*: Ali Münif Efendi.
- 66- *Ahlak Dersleri*: Tabib Miralay Merhum Hüseyin Remzi Bey.
- 67- *Mehasin-i Ahlak*: Salahaddin Bey.
- 68- *Pendname-i Lokman Hekim* Tercüme-i manzumesi:
- 69- *Fedail-i Ahlak*: Rifat Efendi.
- 70- *Edeb-i Musahabe*: Hayrullah Nedim Efendi.
- 71- *Talim-i Vildan*: Ali Nazima Bey.
- 72- *Nafiu'l-Asar Nevbave-i simaru'l-Esmar*: Merhum Abdunnafi' Efendi.
- 73- *Nasihât name*: Harputlu merhum Yusuf Şükrü Efendi.
- 74- *Zübde-i Gülistan*: Tayyar Efendi.
- 75- *Tercüme-i Nesayih-i Hâce Abdullah el-Ensari*: Merhum Hacı Raşit Paşa.
- 76- *Mirat-ı Hikmet*: Diyarbakırlı merhum Sait Paşa.
- 77- *El-Ferayihu'l-Münife fi Tercümeti'n-Nesayihi Li Ebi Hanife*: Lofçalı Müftizade Kamil Efendi.
- 78- *Terbiye-i Nur u Seyyid i Kainat*: Hazreti Cami'nin oğluna yazdığı *Pendname*'nin tercümesidir. Mütercimi İzmirli Abdulkadir Efendi.
- 79- *Şemmetu'l-Esrar*: İmam Ali'nin hikmetli sözlerinin tercümesidir.
- 80- *Merasidu'l- Hikem*: Şemme'nin muhtasarıdır.
- 81- *Müzekki's-Sıbyan*: Haydar Molla.
- 82- *Terbiye*: Hazık bey.
- 83- *İlm-i Ahlak*: Mahzar Bey.
- 84- *Hulasa-i Ahlak*: Hafız Şem'i Efendi
- 85- *Keşfiyye*: Yozgadi Hâce Mustafa Efendi- *Ahlak-ı Adudiyye* tercümesidir.
- 86- *Daru'l- Ahlak*: İzmirli Abdulkadir Efendi, Farisi.
- 87- *Gülzar-ı Ahlak*: Hafız Şem'i Efendi
- 88- *Vezaifu'l-İnas*: Mehmet Sait Efendi.
- 89- *Validelere Yadigar*: Merhum tabib Hüseyin Remzi Bey.
- 90- *Terbiye-i Dimağiyye*: Mehmet Refet Efendi.
- 91- *Adab-ı İnsan*: İmam Gazali, Giridi merhum Rahmi Efendi
- 92- *Kavaid-i Maneviye*: Mustafa Zihni Paşa.
- 93- *Hikmet-i Tefekkür*: Giridi Ahmet Muhtar Efendi
- 94- *Fihris-i Ahlak*: Hüseyin Hüsnü Efendi
- 95- *Terbiye-i Ahlakiyye ve Medeniyye*: Ali Seydi Bey.
- 96- *Kızlara Mahsus İlm-i Ahlak*: Ali Rıza Efendi
- 97- *Çocuklara Talim*: Ali İrfan, fedail-i ahlak.
- 98- *İlm-i Ahlak*: Ali :Rıza Efendi
- 99- *Hulasatu'l-Ahlak*: Şem'i Efendi.